

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

I kvartal 2015

Sisukord

1

Sissejuhatus 3

2

Piimatoodete hinnamarginaalid 5

3

Lihatoodete hinnamarginaalid 15

4

Pagaritoodete hinnamarginaalid 20

Sissejuhatus 1

Töö eesmärgiks on kirjeldada toidukaupade hindade kujunemist ning tootja, töötaja ja jaekaubanduse marginaalide muutusi järgmiste tooterühmade hindades:

- või
- juust
- lõssipulber
- joogipiim
- hakkliha
- leib ja sai

Hinnamarginaal käesolevas aruandes mõõdab rahalises väärtuses osa, mille saavad tooteahela erinevad lülid jaehinnast.

Töö struktuuri ja metoodilise osa koostamisel on kasutatud Euroopa Komisjoni Põllumajanduse Peadirektoraadi, erinevate teadusasutuste ja uuringufirmade aruandeid.

Töö Eestit puudutav andmestik põhineb TNS Emori hinnavaatlustel.

Töös tehtud marginaalide kalkulatsioonide osas on konsulteeritud nii tootjate, töötajate kui ka neid esindavate katusorganisatsioonide esindajatega.

Töö on teostatud EV Põllumajandusministeeriumi tellimusel.

Uuringu aruande koostasid: Aivar Voog ja Katrin Männaste.

Sissejuhatus 2

Jaehinna kujunemise üldine skeem

Selgitused antud töö arvutustele

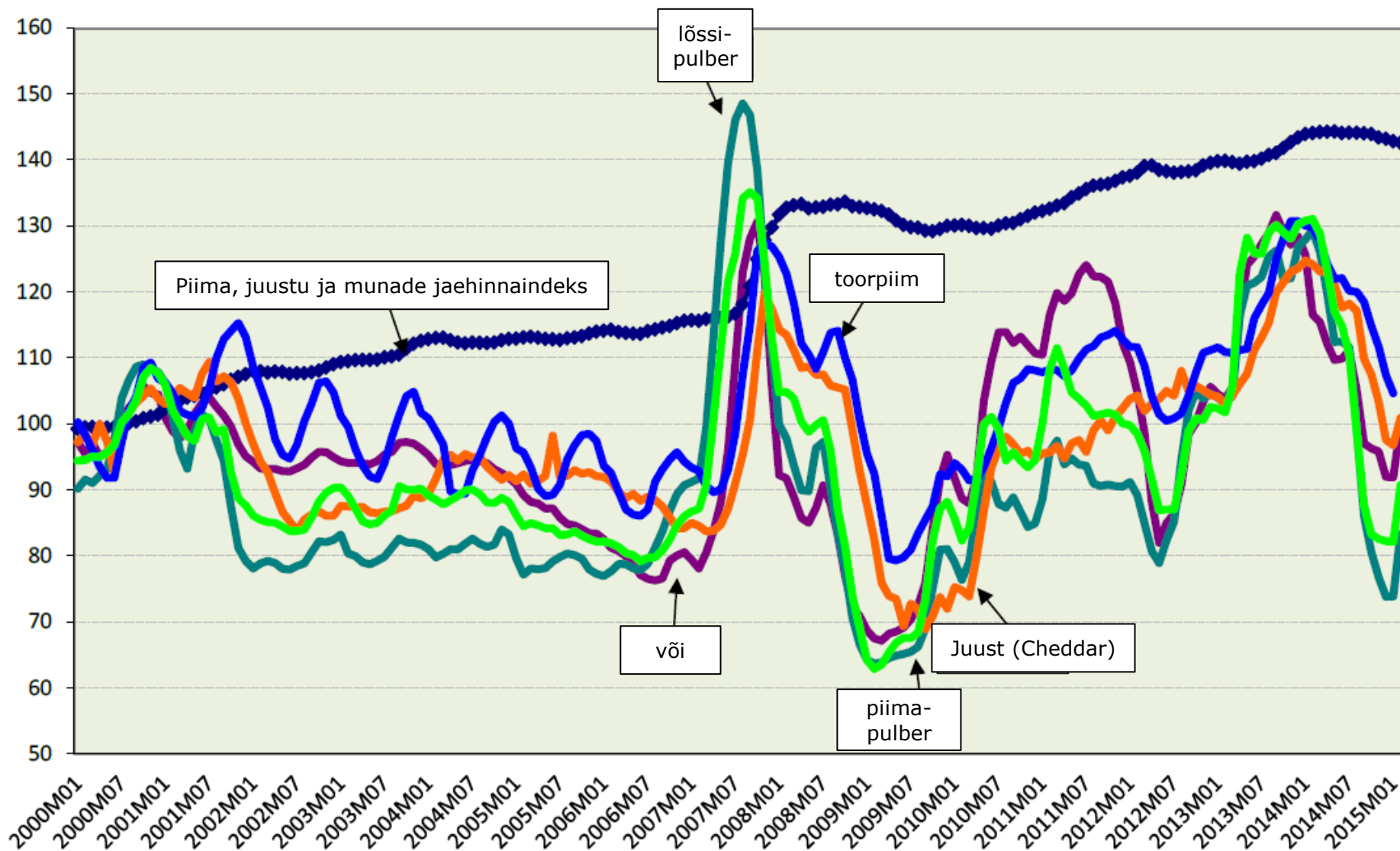
- Kaubanduse marginaal (M_j) arvutatakse järgmiselt: jaehinnast (P_j) on lahutatud käibemaks (KM) ning töötleva väljamüügihind (P_t).
$$M_j = P_j - KM - P_t$$
- Töötleva marginaal (M_t) arvutatakse järgmiselt: töötleva väljamüügihinnast (P_t) on lahutatud toote tootmiseks kulunud põhitooraine (nt toorpiima) kulu (P_f)
$$M_t = P_t - P_f$$

Piimatoodete hinnamarginaalid

Tootja, töötleja ja jaekaubanduse hindade dünaamika Euroopas 2000-2015

Joonis 1: Hindade pikaajaline arenemine piima ja piimatoodete tarneahelas Euroopa Liidus (hinnaindeks, jaanuar 2000=100)

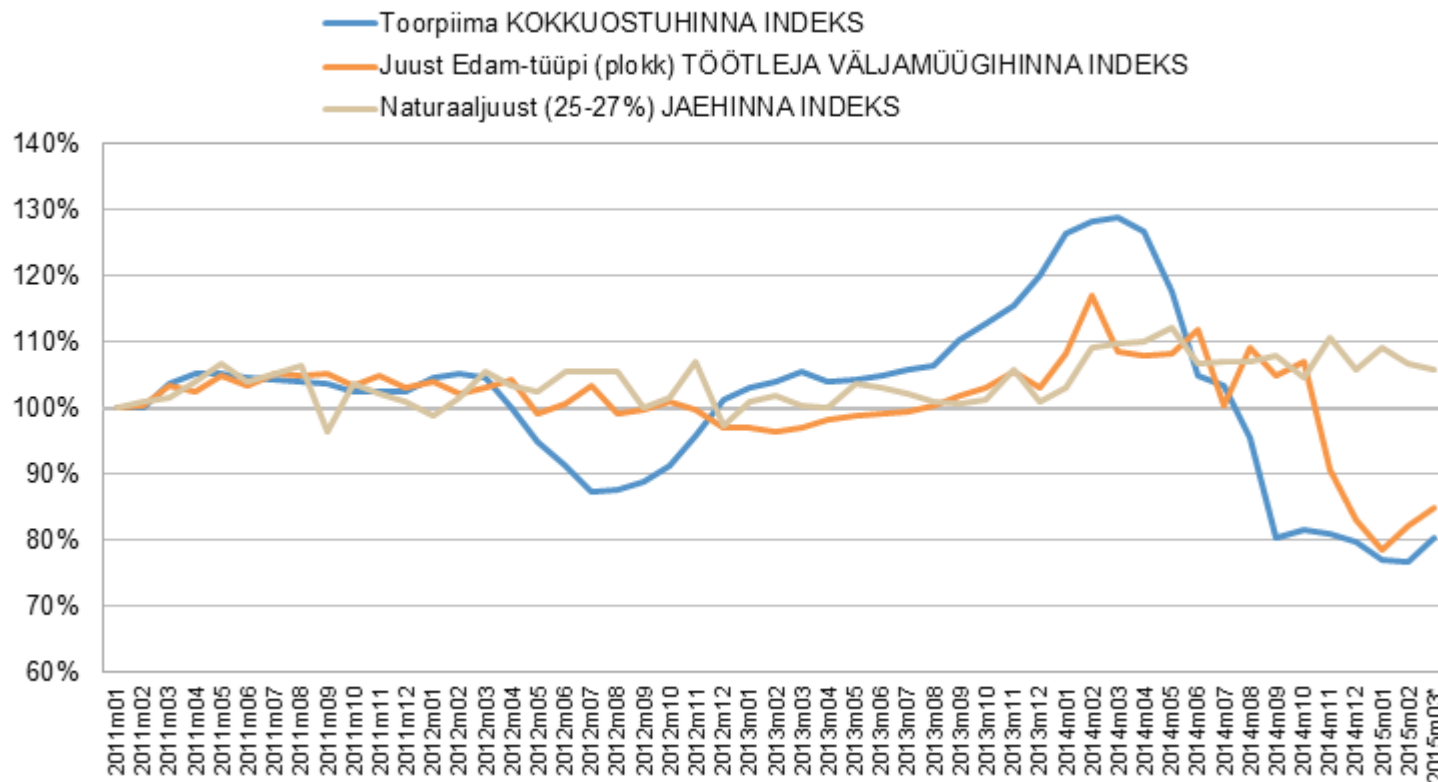

Allikas: EUROSTAT, AGRIVIEWS

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Juustu hindade dünaamika Eestis 2011-2015

Joonis 2: Juustu ja toorpiima hindade dünaamika Eestis jaanuar 2011 – märts 2015 (hinnaindeks, jaanuar 2011=100%)

Juulikuu jaehinnad kauplustes on arvatatud juuni- ja augustikuu keskmisest.

*Märtsikuu toorpiima kokkuostuhind on esialgne

Juustu hindade kujunemist on kolmeaastase perioodi jooksul iseloomustanud üsna tugev asümmeetria.

Toorpiima kokkuostuhinna madalseis 2012 suveperioodil jaehinda ning töötleva väljamüügihinda praktiliselt ei mõjutanud. Järgnenud pidev toorpiima hinna tõus tõi töötleva väljamüügihinnas selgema hüppe kaasa 2014. aasta algul (toorpiima kokkuostuhinna tipptaseme ajal).

2014. aasta kevadest alates oli toorpiima hind kiires languses, käesoleva aasta I kvartalis on langus peatunud.

Juustu tööstusest väljamüügihind liikus 2014. aasta kolmes esimeses kvartalis küll kerges langustrendis, kuid toorpiima hinnast oluliselt aeglasemalt. Kiire langus tööstusest väljamüügihinnas toimus aasta viimastel kuudel, uuringuperioodi madalaimale tasemele jõudis hinnatase 2015. aasta alguses.

Juustu jaehind 2014. aasta I poolel veidi tõusis, alates aasta keskepaigast on kuude lõikes esinenud küll väikesi kõikumisi, kuid kvartaalses vaates on keskmine hinnatase jäänud stabiilseks.

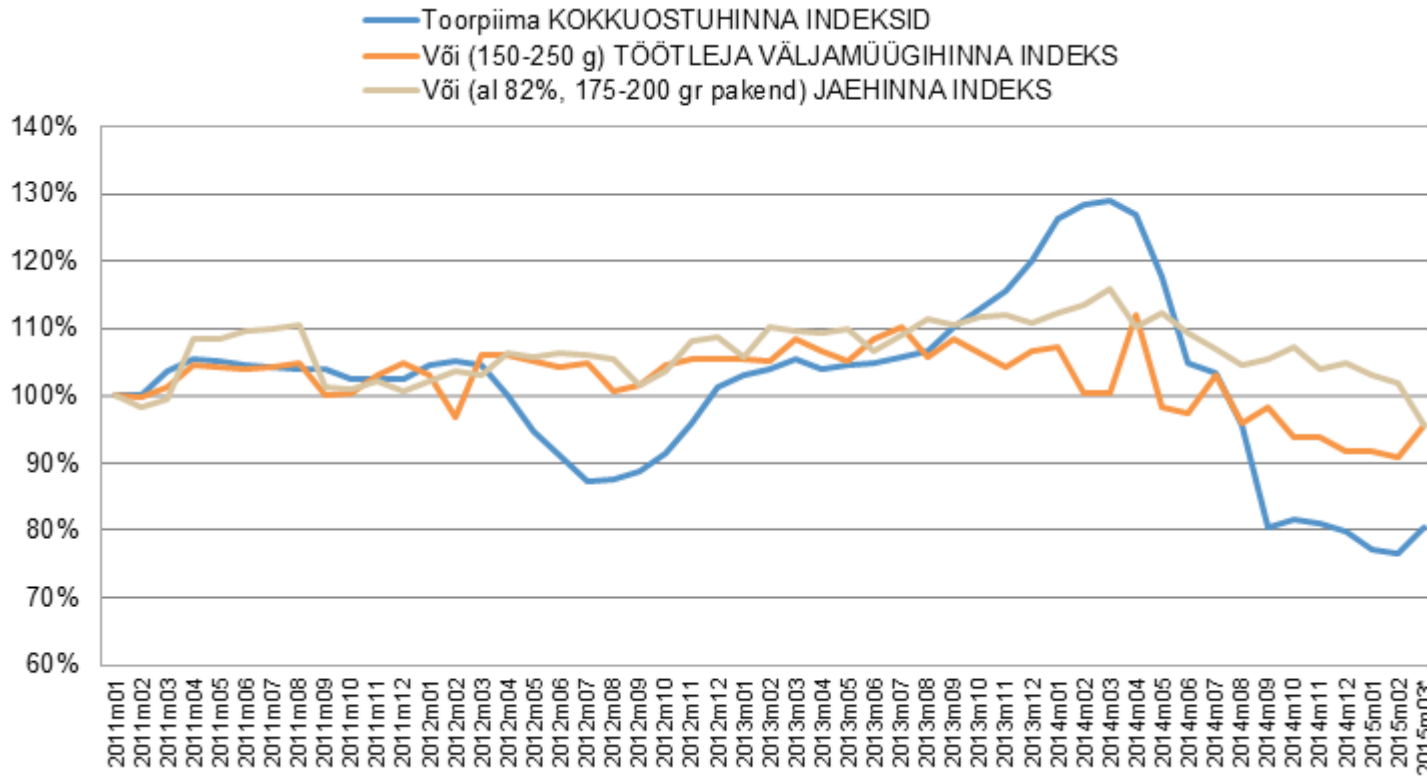
Kokkuvõttes tähendab see, et toorpiima osakaal naturaaljuustu jaehinnas püsib aastatagusest oluliselt madalamal tasemel, kuid piima osakaalu langus on peatunud. Seoses väljamüügihinnaga kiire langusega stabiilse jaehinna juures, on oluliselt vähenenud juustu töötlemarginaal, jaemarginaal seevastu on tõusnud uuringuperioodi kõrgeimale tasemele.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Või hindade dünaamika Eestis 2011-2015

Joonis 3: Või ja toorpiima hindade dünaamika Eestis jaanuar 2011 – märts 2015 (hinnaindeks, jaanuar 2011=100%)

Juulikuu jaehinnad kauplustes on arvatud juuni- ja augustikuu keskmisest.
*Märtsikuu toorpiima kokkuostuhind on esialgne

Või hindade dünaamika püsib sarnaselt juustule selgelt asümmeetrilisena juba kolme aasta jooksul. 2012. aasta jooksul aset leidnud järsud toorpiima hinna muutused töötleja väljamüügihindades ning jaehindades praktiliselt ei kajastunud. Kiire toorpiima hinna kasv alates 2013. teisest poolest kuni 2014. aasta I kvartalini tõi kaasa vaid üsna minimaalse või jaehinna tõusu. 2014. aasta hüppeline toorpiima hinnalangus viis küll langustrendi ka töötleja väljamüügihinna ning või jaehinna, kuid toorpiima kokkuostuhinnaga võrreldes oli siiski tegemist selgelt tagasihoidlikuma langustempoga.

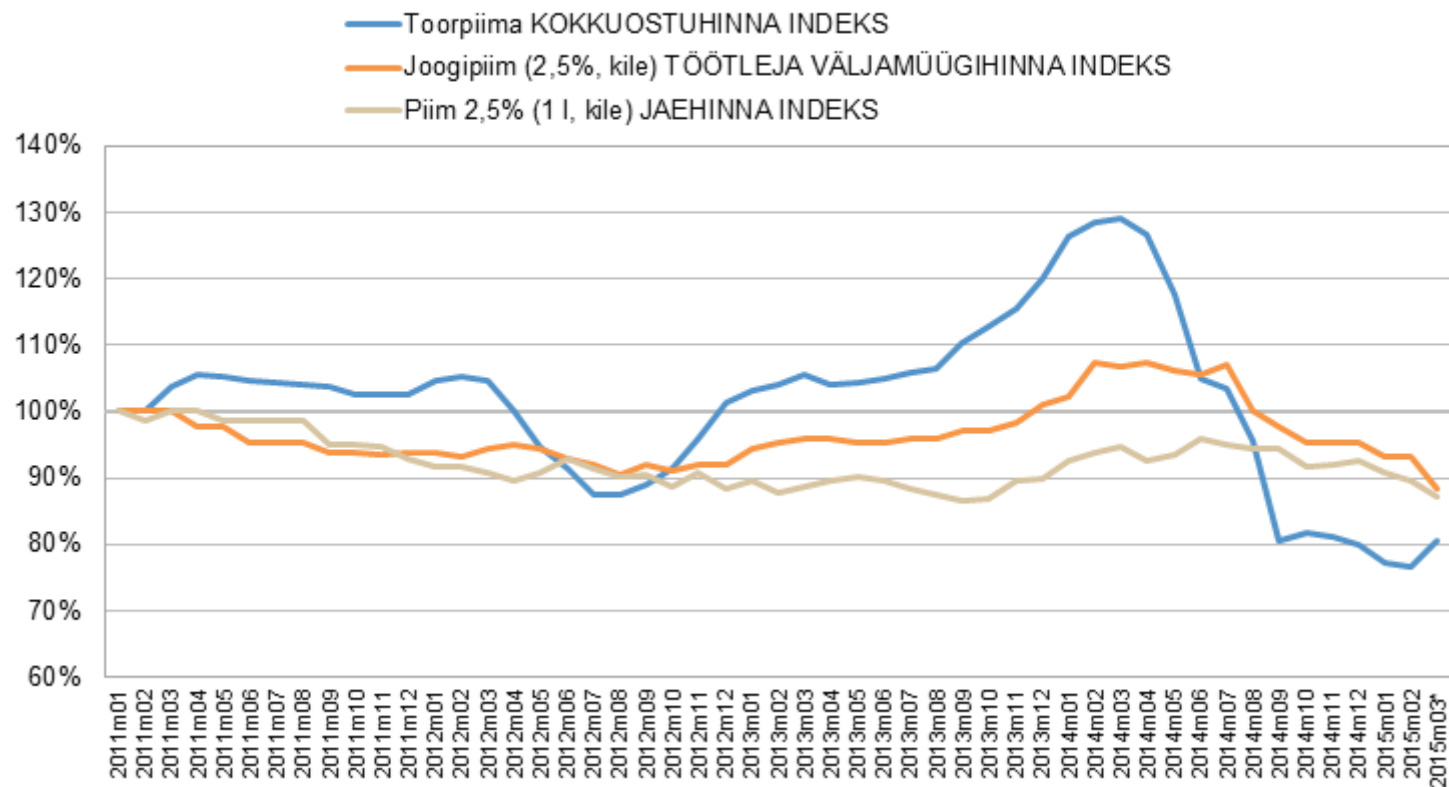
Toorpiima osakaalu langus või lõpphinnas on 2015. aasta I kvartalis peatunud, toorpiima osakaal püsib siiski üsna madalal tasemel. Töötlemarginaal, mis 2014. aasta esimeses pooles langes väga madalale, jätkas ka käesoleva aasta alguses möödunud aasta teises pooles alanud kasvu. Või jaemarginaalis on aastase perioodi lõikes esinenud küll mõningaid kõikumisi, kuid kindlasuunalist muutust toimunud ei ole.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Piima hindade dünaamika Eestis 2011-2015

Joonis 4: Toorpiima ja joogipiima hindade dünaamika Eestis jaanuar 2011 – märts 2015

Juulikuu jaehinnad kauplustes on arvatud juuni- ja augustikuu keskmisest.

*Märtsikuu toorpiima kokkuostuhind on esialgne

Asümmeetria püsib ka joogipiima hindade kujunemises. 2013. aasta teises pooles ning järgnenud aasta algul kiiresti tõusnud toorpiima kokkuostuhind töötleja väljamüügihinda ning jaehinda samal määral ei mõjutanud.

Kuigi nii töötleja väljamüügihind kui ka piima jaehind liikusid nimetatud ajaperioodil tõusutrendis, ei olnud kasvutempo samavõrd kiire kui toorpiima hinnal.

Piima kokkuostuhinna järsu langusega 2014. aasta kesksaigas ei kaasnenud joogipiima töötleja väljamüügihinnas kohest langust. Piima töötleja väljamüügihind ning jaehind hakkasid alanema aasta lõpukuudel. Langus on jätkunud ka 2015. aasta I kvartalis.

Toorpiima osakaalu langus piima lõpphinnas on 2015. aasta I kvartalis peatunud.

Et kõigis tootmisahela lülides on hinnatase I kvartalis langenud ligilähedasel määral, ei ole aasta lõpuga võrreldes muutusi ka töötleja- ja jaemarginaalides.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Eesti piimatoodete hinnamarginaalide arvutamine

Järgnevas alajaotuses tehtud kalkulatsioonide aluseks on Statistikaameti andmed toorpiima kokkuostuhindade ja TNS Emori poolt kogutavad andmed töötajate väljamüügihindade ning jaehindade kohta. Erinevate piimatoodete tootmiseks vajamineva toorpiima kogused saadi ekspertide küsitlemise tulemusena.

Juustu ja või marginaalide arvutamisel kasutatakse toorpiima rahalise kulu arvutamiseks korrigeerivaid koefitsiente, kuna näiteks juustu tootmisel jääb toorpiimast üle koort ja vadakut ning või tootmisel lõssi ja petti. Juustu puhul on korrigeerivaks koefitsiendiks 0.65 ja või puhul 0.52.

2.5% piima puhul arvestasime asjaoluga, et toorpiimast osa läheb kooreks, mida saab kasutada või tootmiseks. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks aluseks on kõrvaltoote - või - väljamüügihind, millest on lahutatud tööstuse omahind (ilma tooraine kuluta) ja muud kulud (logistika). Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 2.5% piimal 0.94;

Juustu marginaalide kalkulatsioon

1kg juustu Edam tootmiseks kulub töötajate andmetel 10.878 liitrit toorpiima (4.1% rasva). Juustu tootmiseks vajaminevast 10.878 liitrist toorpiimast jääb üle koort ja vadakut. Seega tootja marginaali arvutamisel tuleb kasutada korrigeerivat koefitsienti, millega korrutatakse toorpiima kulu 1 kg Edam juustu (plokk) tootmiseks. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 0.65, kuna 35% juustu tootmiseks kulunud toorpiima rahalisest väärtusest kasutatakse kõrvaltoodete (koor ja vadak) müügis (andmeallikaks töötajate finantsnäitajad). Näiteks 2014. aasta III kvartali toorpiima rahaline kulu 1 kg juustu tootmiseks saadakse järgmiselt: $0.65 \times 10.878 \times 0.2911 = 2.06$ (ümardatult).

Tabel 1: Juustu hinnamarginaalid

Juust Edam-tüüpi eurodes						
absoluutarvuna	I kvartal 2014	III kvartal 2014	IV kvartal 2014	I kvartal 2015*	Muutus ± %	
					I kvartal 2015* / I kvartal 2014	I kvartal 2015* / I kvartal 2014
toorpiim	2,83	2,06	1,79	1,73	-39,0%	-3,4%
tööstusest väljamüügi hind (plokk)	3,63	3,42	3,05	2,67	-26,4%	-12,6%
töötlemismarginaal koos jaeboonustega	0,80	1,36	1,27	0,94	17,7%	-25,4%
pakendaja ja jaekaubanduse marginaal ilma boonustetata	2,85	3,08	3,41	3,81	33,4%	11,6%
pakendaja ja jaekaubanduse marginaal koos boonustega, riulitasudega jne	3,03	3,25	3,56	3,94	29,8%	10,6%
käibemaks	1,30	1,30	1,29	1,30		
väikepakendi jaehind	7,78	7,79	7,76	7,77	-0,1%	0,2%

Juust Edam-tüüpi						
protsendina	I kvartal 2014	III kvartal 2014	IV kvartal 2014	I kvartal 2015*	Muutus ± %	
					I kvartal 2015* / IV kvartal 2014	I kvartal 2015* / I kvartal 2014
toorpiima osakaal	36%	26%	23%	22%	-39%	-4%
töötlemismarginaali osakaal ilma jaeboonusteta	8%	15%	14%	10%	31%	-27%
pakendaja ja jaekaubanduse marginaali osakaal koos jaeboonustega	39%	42%	46%	51%	30%	10%
käibemaks	17%	17%	17%	17%		
väikepakendi jaehind	100%	100%	100%	100%		

NB! Keskmiseks „jaeboonuse“ suuruseks on arvestatud 5% väljamüügihinnast.

* Erialgsed andmed

Allikas: SA, TNS Emori hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Või marginaalide kalkulatsioon

1kg või tootmiseks kulub töötajate andmetel 20 liitrit toorpiima (4.1% rasva). Või tootmiseks vajaminevast 20 liitrist toorpiimast jääb üle lõssi ja petti. Seega tootja marginaali arvutamisel tuleb kasutada korrigeerivat koefitsienti, millega korrutatakse toorpiima kulu 1 kg või tootmiseks. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 0.52, kuna 48% või tootmiseks kulunud toorpiima rahalisest väärtusest kasutatakse kõrvaltoodete (lõssipulber ja pett) müügis. Näiteks 2014. aasta III kvartali toorpiima rahaline kulu 1 kg või tootmiseks saadakse järgmiselt: $0.52 \times 20 \times 0.2911 = 3.03$ (ümardatult).

Tabel 2: Või hinnamarginaalid

Või (al 82%, 175-200 gr pakend)
eurodes

absoluutarvuna	I kvartal 2014	III kvartal 2014	IV kvartal 2014	I kvartal 2015*	Muutus ± %	
					I kvartal 2015* / I kvartal 2014	I kvartal 2015* / IV kvartal 2014
toorpiima kulu	4,16	3,03	2,63	2,54	-38,9%	-3,4%
tööstusest väljamüügi hind	4,56	4,40	4,13	4,11	-9,8%	-0,5%
töötlemismarginaal koos jaeboonustega	0,40	1,37	1,50	1,57	293,7%	4,7%
jaemarginaal ilma boonusteta	2,17	1,81	2,10	1,82	-16,3%	-13,5%
jaemarginaal koos boonustega, riulitasudega jne	2,40	2,03	2,31	2,02	-15,7%	-12,3%
käibemaks	1,35	1,24	1,25	1,19		
jaehind	8,08	7,45	7,48	7,12	-11,9%	-4,9%

Või (al 82%, 175-200 gr pakend)

protsendina	I kvartal 2014	III kvartal 2014	IV kvartal 2014	I kvartal 2015*	Muutus ± %	
					I kvartal 2015* / I kvartal 2014	I kvartal 2015* / IV kvartal 2014
toorpiima osakaal	51%	41%	35%	36%	-31%	2%
töötlemismarginaali osakaal ilma jaeboonusteta	2%	15%	17%	19%	804%	11%
jaemarginaali osakaal koos jaeboonustega	30%	27%	31%	28%	-4%	-8%
käibemaks	17%	17%	17%	17%		
jaehind	100%	100%	100%	100%		

NB! Keskmiseks „jaeboonuse“ suuruseks on arvestatud 5% väljamüügihinnast.

* Esialgseid andmed

Allikas: SA, TNS Emori hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Lõssipulbri hinnamarginaali kalkulatsioon

Lõssipulbri tootmiseks kasutakse või tootmisest ülejäävat lõssi. 1 kg lõssipulbri tootmiseks vajalik lõssi kogus saadakse 12.5 liitri toorpiima töötlemisel võiks. Tootja marginaali arvutamisel tuleb kasutada korrigeerivat koefitsienti, millega korrutatakse toorpiima kulu 1 kg lõssipulbri tootmiseks. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 0.47, kuna 53% lõssipulbri tootmiseks kulunud toorpiima rahalisest väärtusest kasutatakse või ja petipulbri müügis. Näiteks 2014. aasta II kvartali toorpiima rahaline kulu 1 kg lõssipulbri tootmiseks saadakse järgmiselt: $0.47 \times 12.5 \times 0.2911 = 1.71$ (ümardatult).

Tabel 3: Lõssipulbri hinnamarginaal

Lõssipulber eurodes						
absoluutarvuna	I kvartal 2014	III kvartal 2014	IV kvartal 2014	I kvartal 2015	Muutus ± %	
					I kvartal 2015 / I kvartal 2014	I kvartal 2015 / IV kvartal 2014
toorpiim	2,35	1,71	1,49	1,43	-39,0%	-3,4%
tööstusest väljamüügi hind	3,19	2,52	1,97	1,89	-40,8%	-4,1%
töötlemismarginaal	0,84	0,81	0,48	0,45	-46,1%	-6,0%

Lõssipulber						
protsendina	I kvartal 2014	III kvartal 2014	IV kvartal 2014	I kvartal 2015*	Muutus ± %	
					I kvartal 2015* / I kvartal 2014	I kvartal 2015* / IV kvartal 2014
toorpiim osakaal	74%	68%	76%	76%	3%	1%
töötlemismarginaali osakaal	26%	32%	24%	24%	-9%	-2%
tööstusest väljamüügi hind	100%	100%	100%	100%		

* Esialgsed andmed

Allikas: SA, TNS Emori hinnaseire

2.5% joogipiima marginaalide kalkulatsioon koos korrigeeriva koefitsiendiga

Antud juhul on toorpiima rahalist kulu korrigeeritud vastava koefitsiendiga. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks aluseks on kõrvaltoote – või - väljamüügihind, millest on lahutatud tööstuse omahind (ilma tooraine kuluta) ja muud kulud. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 2.5% piimal 0.94 (andmeallikaks töötajate finantsnäitajad).

Tabel 4: Joogipiima hinnamarginaalid korrigeeriva koefitsiendiga

Piim 2.5% kile, eurodes kg kohta

absoluutarvuna	I kvartal 2014	III kvartal 2014	IV kvartal 2014	I kvartal 2015*	Muutus ± %	
					I kvartal 2015* / I kvartal 2014	I kvartal 2015* / IV kvartal 2014
toorpiim	0,38	0,27	0,24	0,23	-39,0%	-3,4%
tööstusest väljamüügi hind	0,45	0,44	0,41	0,39	-13,3%	-4,1%
töötlemismarginaal koos jaeboonustega	0,08	0,16	0,17	0,16	111,1%	-4,9%
jaemarginaal ilma boonusteta	0,04	0,05	0,07	0,07	95,3%	1,6%
jaemarginaal koos boonustega, riulitasudega jne	0,06	0,08	0,09	0,09	54,6%	0,3%
käibemaks	0,10	0,10	0,10	0,09		
jaehind*	0,59	0,59	0,58	0,56	-4,9%	-3,2%

* jaehind 1 liitri kohta on teisendatud jaehinnaks 1 kg kohta (1l piima kaalub keskmiselt 1.033 kg)

Piim 2.5% kile (%)

protsendina	I kvartal 2014	III kvartal 2014	IV kvartal 2014	I kvartal 2015*	Muutus ± %	
					I kvartal 2015* / I kvartal 2014	I kvartal 2015* / IV kvartal 2014
toorpiima osakaal	64%	47%	41%	41%	-36%	0%
töötlemismarginaali osakaal ilma jaeboonusteta	9%	24%	26%	26%	176%	-2%
jaemarginaali osakaal koos jaeboonustega	10%	13%	16%	17%	63%	4%
käibemaks	17%	17%	17%	17%		
jaehind	100%	100%	100%	100%		

NB! Keskmiseks „jaeboonuse“ suuruseks on arvestatud 5% väljamüügihinnast.

* Esialgsed andmed

Allikas: SA, TNS Emori hinnaseire

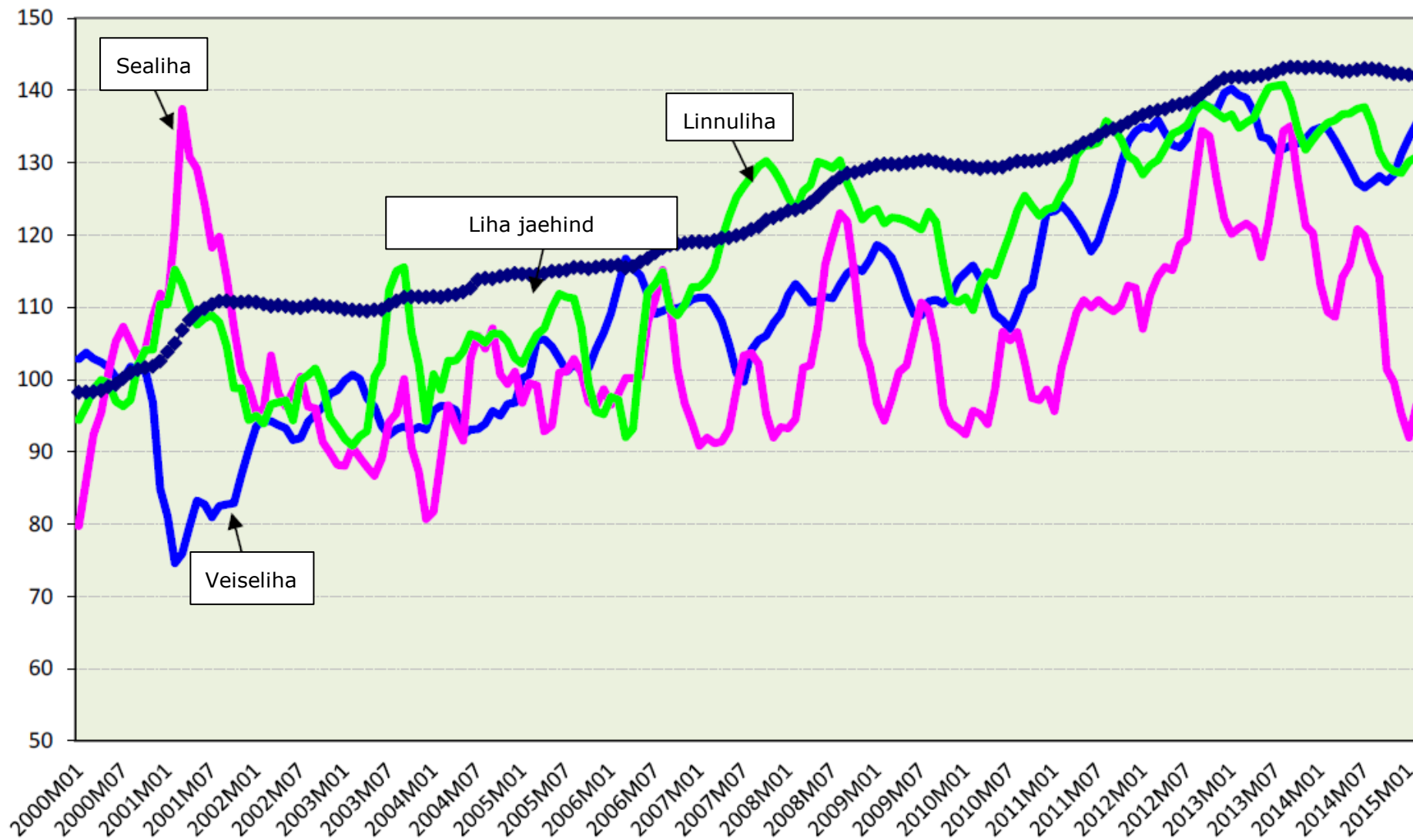
3

Lihatoodete hinnamarginaalid

Tootja ja jaekaubanduse hindade dünaamika Euroopas 2000-2015

Joonis 5: Hindade pikaajaline arenemine liha ja lihatoodete tarneahelas Euroopa Liidus (hinnaindeks, jaanuar 2000=100)

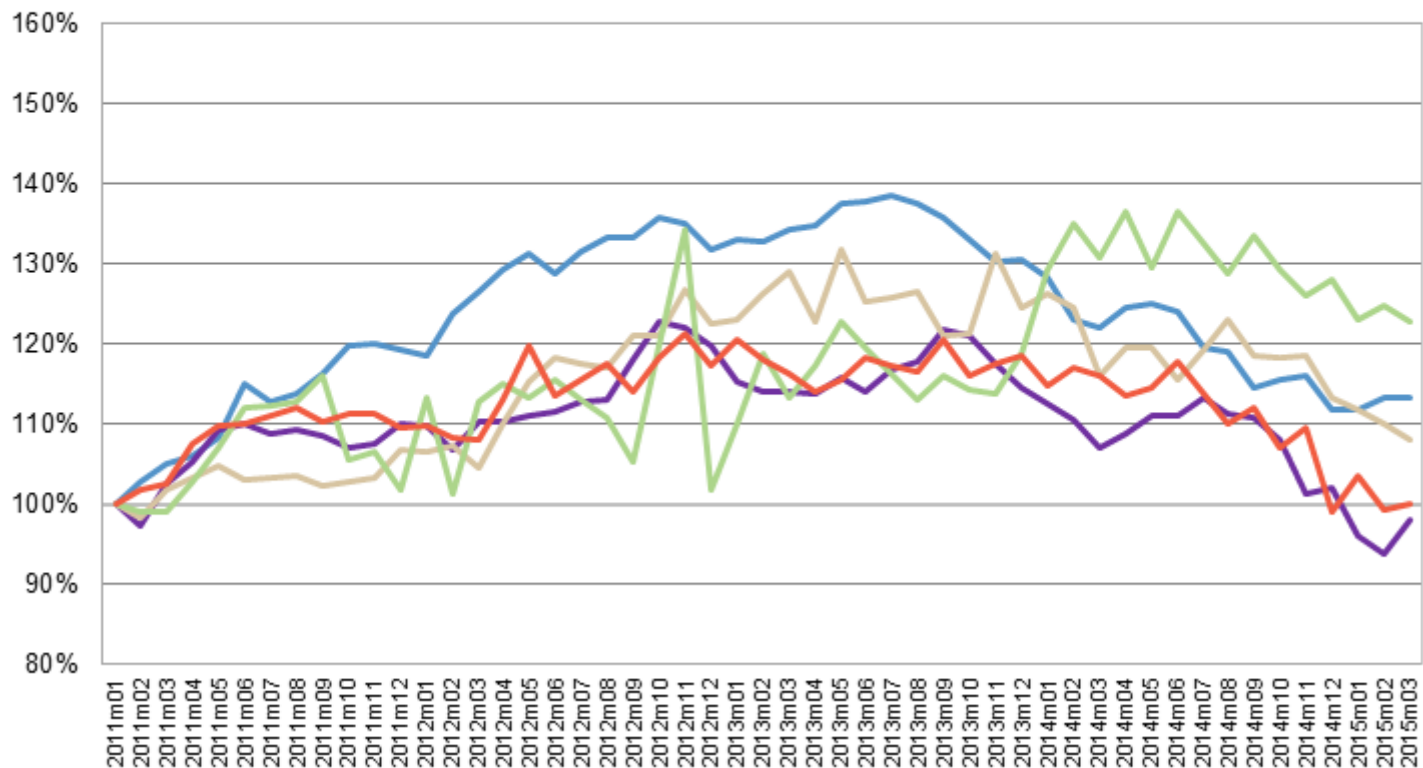
Allikas: EUROSTAT, AGRIVIEWS

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Liha hindade dünaamika Eestis 2011-2015

Joonis 6: Sigade ja veiste kokkuostuhindade ning hakkliha jaehinna dünaamika Eestis jaanuar 2011 – märts 2015 (hinnaindeks, jaanuar 2011=100%)

- Veiseliha (kõik lihatüübid kokku) KOKKUOSTUHIND
- Sead (SEUROP) KOKKUOSTUHIND
- Kodune hakkliha JAEHIND
- Veiseliha (kondita) JAEHIND
- Sealiha (kondita) JAEHIND

* soojad lihakehad on ümber arvatud jahutatud lihakehaks ning hindu on korrigeeritud vastavalt EL-is kehtivatele standarditele (lihakeha koos pea, esijalgade ja sabaga). Seetõttu on Eestis makstav kokkuostuhind ligikaudu 5% kõrgem siintoodud korrigeeritud hinnast.

Juulikuu jaehinnad kauplustes on arvatud juuni- ja augustikuu keskmisest.

Veiseliha kokkuostuhind, mis liikus kuni 2013. aasta kesksaigani valdavalt tõusujoones ning sestpeale näitas pidevat langustrendi, on 2015. aasta alguses stabiliseerumas. Sealiha kokkuostuhind on 2012. aasta II poolest alates liikunud tsükliliselt, tõustes tiptasemele sügisperioodiks ning langedes aasta lõpus ja kevad-talvel. Langusperiood on aga aasta-aastalt pikenenud ning langusmäär kasvanud, mistõttu 2015. aasta I kvartaliks on sealiha kokkuostuhind langenud uuringuperioodi madalaimale tasemele.

Koduse hakkliha jaehind on paari aasta vältel olnud kõikuva iseloomuga. Alates 2013. aasta algusest on üldine trend olnud siiski kergelt langev ning 2015. aasta alguses on koduse hakkliha jaehind jõudnud kolme aasta tagusele tasemele. 2014. aasta alguses tegi kiire hüppe ülespoole veiseliha jaehind, mis aasta teises pooles hakkas taas alanema ning langus on jätkunud ka uue aasta algul. Sealiha jaehind on viimase aasta jooksul liikunud langustrendis.

Et kõigis tootmisahela lülides on liha hinnatase I kvartalis langenud ligilähedasel määral, ei ole töötleva- ja jaemarginaalides aasta lõpuga võrreldes olulisi muutusi.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Eesti lihatoodete hinnamarginaalide arvutamine

Järgnevas alajaotuses tehtud kalkulatsioonide aluseks on TNS Emori poolt Agriseire raames kogutavad töötajate andmed sealihaga ja veiseliha kokkuostuhindade ning koduse hakkliha jaehindade kohta. Koduse hakkliha väljamüügihinnad saadi töötajate küsitlemise tulemusena.

Hakkliha puhul oli vaatluse all kodune hakkliha, mille tootmisel on tootjapoolse info kohaselt kasutatud 50% ulatuses sealihaga ja 50% ulatuses veiseliha. Marginaali arvutamisel on arvesse võetud, et 1 kg koduse hakkliha tootmiseks on vajalik 1,02 kg liha (kadu kuni 2%). Samuti on arvestatud, et koduse hakkliha tooraineks kasutatava liha rahalise kulu arvutamisel tuleb keskmisi sea- ja veiseliha kokkuostuhindu korrigeerida vastavate koefitsientidega.

Eesti marginaalide kalkulatsioon – kodune hakkliha

2014. aasta III kvartali liha tooraine rahaline kulu 1 kg koduse hakkliha tootmiseks on saadud järgmiselt: $(0.51 \times 1.6566 \times 1.2) + (0.51 \times 2.1066 \times 1.5) = 2.63$

Tabel 5: Koduse hakkliha (50% sealiha ja 50% veiseliha) hinnamarginaalid

Kodune hakkliha eurodes						
absoluutarvuna	I kvartal 2014	III kvartal 2014	IV kvartal 2014	I kvartal 2015	Muutus ± %	
					I kvartal 2015 / I kvartal 2014	I kvartal 2015 / IV kvartal 2014
liha toorainena (50 % veise ja 50% sealiha)	2,70	2,63	2,51	2,41	-10,7%	-3,8%
töötaja väljamüügi hind	3,27	3,06	2,95	2,84	-13,1%	-3,6%
töötlemarginaal koos jaeboonustega	0,57	0,43	0,44	0,43	-24,8%	-2,5%
jaemarginaal	1,14	1,30	1,27	1,13	-1,2%	-11,1%
jaemarginaal koos boonustega, riulitasudega jne	1,31	1,46	1,42	1,27	-2,7%	-10,3%
käibemaks	0,88	0,87	0,84	0,79		
jaehind	5,30	5,23	5,06	4,76	-10,1%	-5,8%

Kodune hakkliha

protsendina	I kvartal 2014	III kvartal 2014	IV kvartal 2014	I kvartal 2015	Muutus ± %	
					I kvartal 2015 / I kvartal 2014	I kvartal 2015 / IV kvartal 2014
liha toorainena (50 % veise ja 50% sealiha)	51%	50%	50%	51%	-1%	2%
töötlemarginaali osakaal ilma jaeboonusteta	11%	8%	9%	9%	-16%	4%
jaemarginaal osakaal koos jaeboonustega	22%	25%	25%	24%	10%	-6%
käibemaks	17%	17%	17%	17%		
jaehind	100%	100%	100%	100%		

Allikas: TNS Emori hinnaseire, töötajate info

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

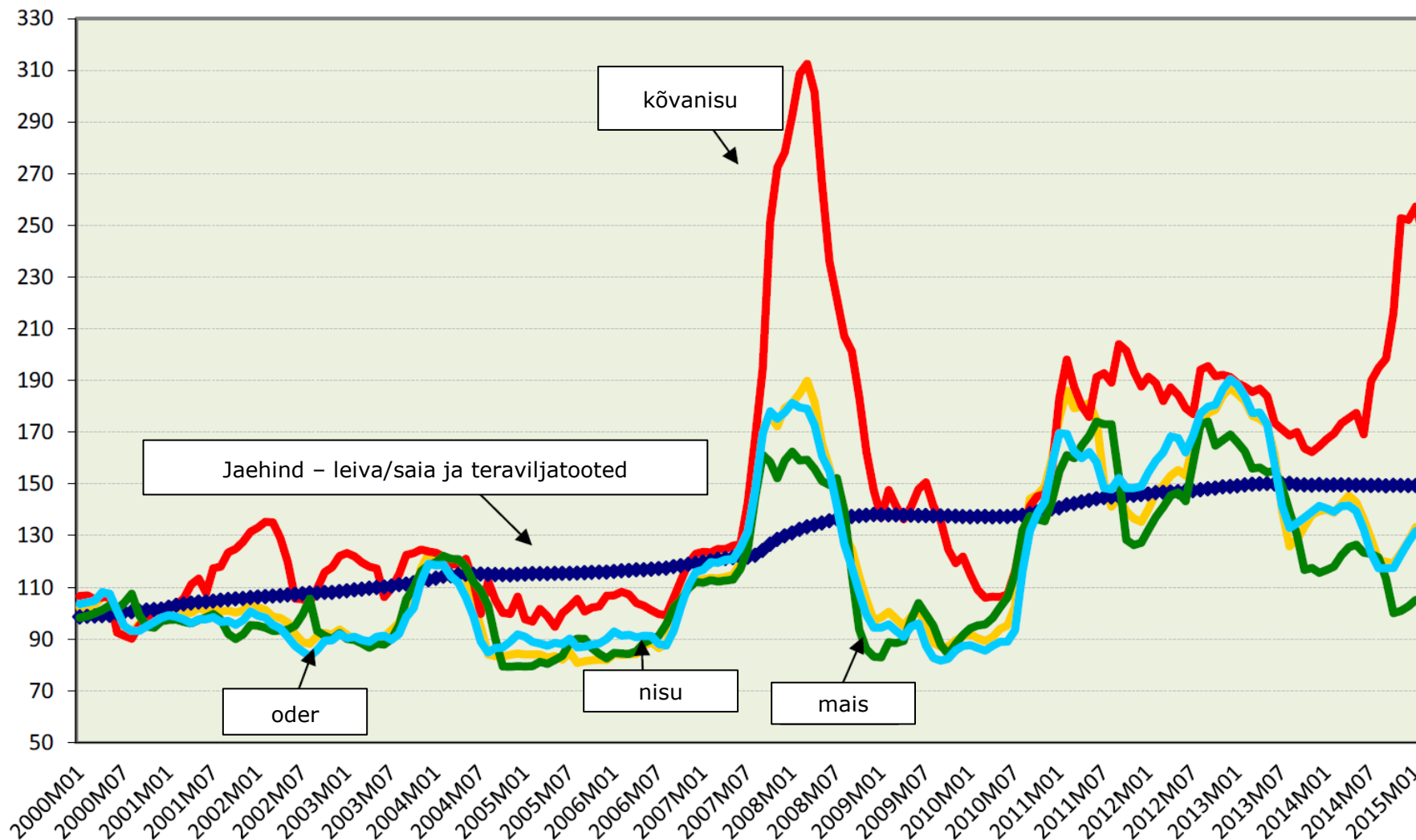
4

Pagaritoodete hinnamarginaalid

Tootja ja jaekaubanduse hindade dünaamika Euroopas 2000-2015

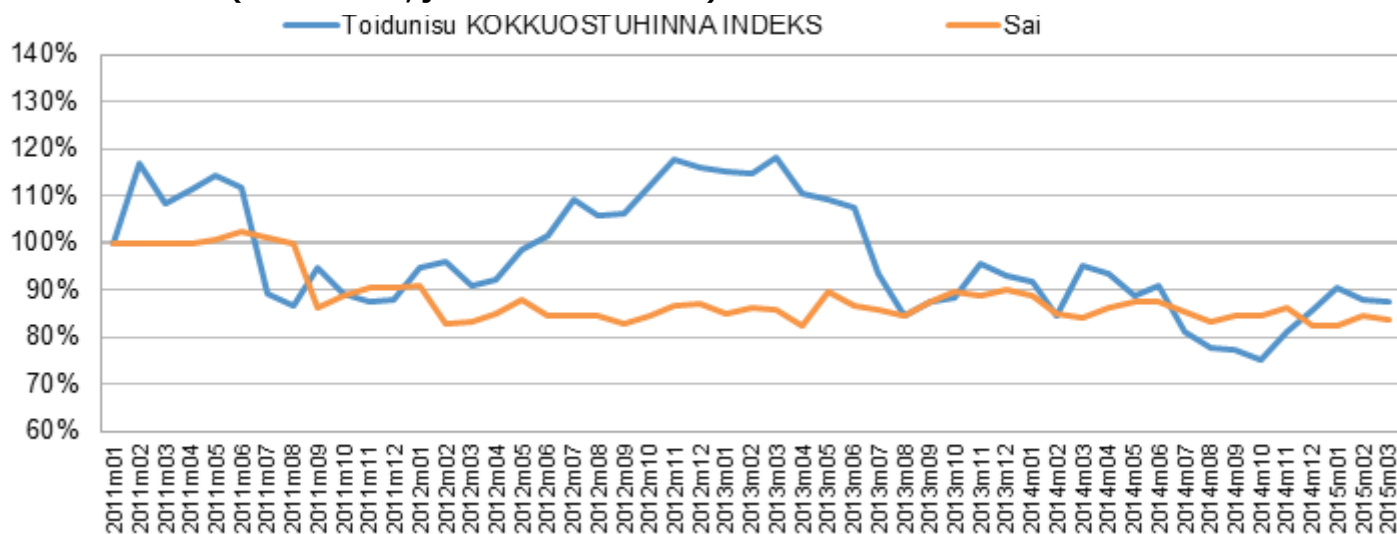
Joonis 7: Hindade pikaajaline arenemine teravilja ja teraviljatoodete tarneahelas Euroopa Liidus (hinnaindeks, jaanuar 2000=100)

Allikas: EUROSTAT, AGRIVIEWS

Pagaritoodete hindade dünaamika Eestis 2011-2015

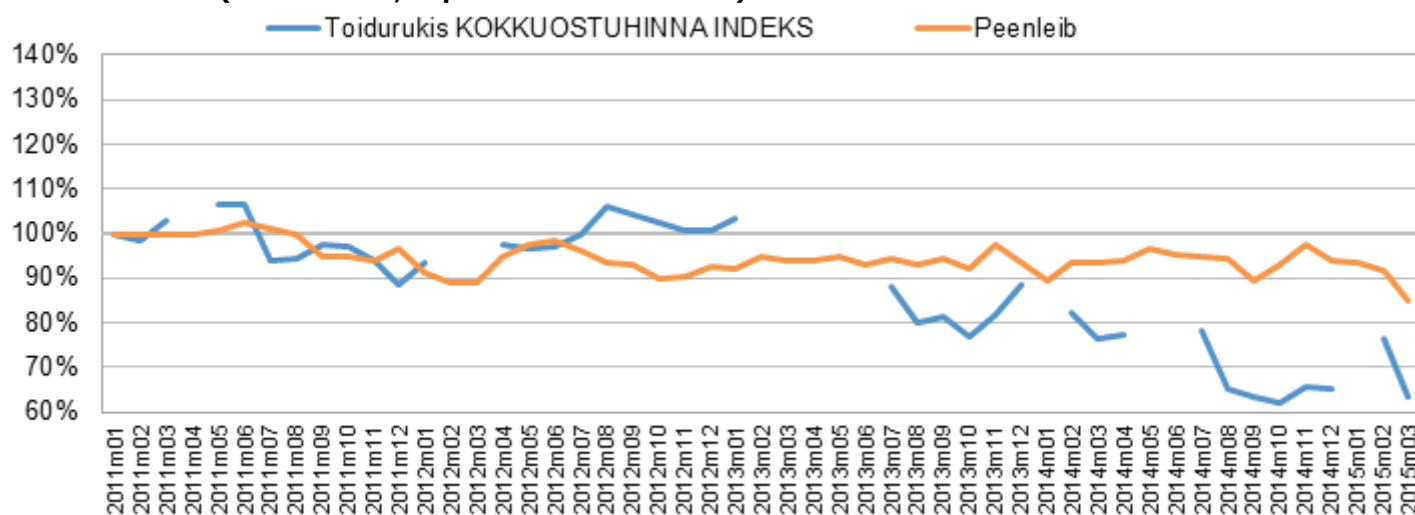
Joonis 8: Toidunisu kokkuostuhinna ning saia jaehinna dünaamika Eestis jaanuar 2011 – märts 2015
(hinnaindeks, jaanuar 2011=100%)

Nisujahu hind püsis pärast 2013. aasta algupoole järsku langust umbes 90% juures nn baastasemest. 2014. aasta saagiperioodil (III kvartalis) langes hind veelgi ning pööras tõusule IV kvartalis. 2015. aasta I kvartalis on hind taas stabiliseerunud 90% lähedal baastasemest. Saia jaehind on 2012. aasta algusest kõikunud üsna vähe. Siiski, võrreldes aastatagusega on saia jaehind veidi langenud.

Aastase perioodi jooksul ei ole nisujahu osakaal lausaia jaehinnas palju muutunud, ka töötleja- ja jaemarginaalides ei ole muutused suured.

Joonis 9: Toidurukki kokkuostuhinna ning peenleiva jaehinna dünaamika Eestis jaanuar 2011 – märts 2015
(hinnaindeks, september 2011=100%)

Eesti tootjatelt kokku ostetud toidurukki kogused on viimastel aastatel vähenenud ning alates 2013. aasta saagiperioodist on kokkuostu hinnatase jäänud nn baastasemest allapoole. 2014. aasta saagiperioodi rukki kokkuostuhind langes uuringuperioodi madalaimale tasemele. 2015. esimestel kuudel oli hind vaid veidi kõrgem.

Leiva jaehind on viimase kolme aasta vältel püsinud üsna muutumatuna, 2015. aasta I kvartalis võib aga täheldada mõningat langust. Stabiilse toidurukki osakaalu juures leiva lõpphinnas tähendab see eelnenud kvartaliga võrreldes veidi kõrgemat töötleja- ning madalamat jaemarginaali.

Juulikuu jaehinnad kauplustes on arvatud juuni- ja augustikuu keskmisest.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Eesti pagaritoodete hinnamarginaalide arvutamine

Järgnevas alajaotuses tehtud kalkulatsioonide aluseks on TNS Emori poolt Agriseire raames kogutavad töötajate andmed toidurukki ja toidunisu kokkuostuhindade ning leiva- ja saiatoodete jaehindade kohta. Erinevate jahutüüpide ning peenleiva ja lauasaia keskmised väljamüügihinnad saadi töötajate küsitlemise tulemusena.

Kuna peenleiva puhul on teada, et ühest kg toidurukkist saadakse ligikaudu 0,7 kg rukkipüüljahu (kliid eraldatakse) ning ühe kg peenleiva tootmiseks kulub keskmiselt 0,6-0,7 kg rukkipüüljahu või rukkijahusegu, siis korrigeerivaid koefitsiente kasutatud ei ole, kuivõrd nimetatud osakaalud ligikaudselt tasakaalustavad teineteist.

Osade peenleibade koostisse kuulub (Leivaliidu andmetel kuni 20% ulatuses) ka nisujahu. Kuivõrd toidunisu ning toidurukki kg hind on viimastel aruandlusperioodidel erinenud vaid mõne eurosendi võrra, siis see marginaalide arvutusele olulist mõju ei avaldaks ning arvestatud on rukkipüüljahu kasutamisega.

Lauasaia puhul on teada, et ühest kg toidunisust saadakse ligikaudu 0,7 kg nisujahu (eraldatud kliid realiseeritakse teiste toodete tootmiseks) ning ühe kg lauasaia tootmiseks kulub keskmiselt 0,7 kg nisujahu, siis korrigeerivaid koefitsiente kasutatud ei ole, kuivõrd nimetatud osakaalud tasakaalustavad teineteist.

Eesti marginaalide kalkulatsioon – peenleib ning lauasai

Tabel 6: Peenleiva hinnamarginaalid

**Leib (peenleib)
eurodes**

absoluutarvuna	I kvartal 2014	III kvartal 2014	IV kvartal 2014	I kvartal 2015	Muutus ± %	
					I kvartal 2015 / I kvartal 2014	I kvartal 2015 / IV kvartal 2014
toidurukis	0,15	0,13	0,12	0,13	-11,7%	9,1%
leiva tööstusest väljamüügi hind	0,94	0,92	0,93	0,95	1,2%	2,9%
töötlemarginaal (jahu- ja leivatööstus kokku, koos jaeboonustega)	0,80	0,79	0,81	0,83	3,5%	2,0%
jaemarginaal ilma boonusteta	0,25	0,27	0,30	0,21	-14,9%	-30,0%
jaemarginaal koos boonustega, riulitasudega jne	0,29	0,32	0,34	0,26	-12,3%	-25,6%
käibemaks	0,24	0,24	0,25	0,23		
jaehind	1,43	1,43	1,47	1,40	-2,1%	-5,1%

Leib (peenleib)

protsendina	I kvartal 2014	III kvartal 2014	IV kvartal 2014	I kvartal 2015	Muutus ± %	
					I kvartal 2015 / I kvartal 2014	I kvartal 2015 / IV kvartal 2014
toidurukis	10%	9%	8%	9%	-9,7%	15%
töötlemarginaal (jahu- ja leivatööstus kokku), ilma jaeboonusteta	53%	52%	52%	56%	5,9%	7%
jaemarginaal koos tööstuse poolt makstavate boonustega	21%	22%	23%	18%	-10,4%	-22%
käibemaks	17%	17%	17%	17%		
jaehind	100%	100%	100%	100%		

Allikas: TNS Emori hinnaseire, töötlejate info

Eesti marginaalide kalkulatsioon – peenleib ning lausai

Tabel 7: Lauasaia hinnamarginaalid

Sai (lauasai) eurodes

absoluutarvuna	I kvartal 2014	III kvartal 2014	IV kvartal 2014	I kvartal 2015	Muutus ± %	
					I kvartal 2015 / I kvartal 2014	I kvartal 2015 / IV kvartal 2014
toidunisu	0,19	0,16	0,17	0,18	-2,0%	9,7%
saia tööstusest väljamüügi hind	0,82	0,84	0,83	0,82	0,2%	-1,2%
töötlemarginaal (jahu- ja leivatööstus kokku, koos jaeboonustega)	0,63	0,68	0,67	0,64	0,8%	-3,9%
jaemarginaal ilma boonusteta	0,29	0,24	0,26	0,26	-11,5%	-0,1%
jaemarginaal koos boonustega, riulitasudega jne	0,33	0,29	0,30	0,30	-10,1%	-0,3%
käibemaks	0,22	0,22	0,22	0,22		
jaehind	1,33	1,30	1,31	1,29	-2,9%	-0,9%

Sai (lauasai)

protsendina	I kvartal 2014	III kvartal 2014	IV kvartal 2014	I kvartal 2015	Muutus ± %	
					I kvartal 2015 / I kvartal 2014	I kvartal 2015 / IV kvartal 2014
toidunisu	14%	12%	13%	14%	0,9%	11%
töötlemarginaal (jahu- ja leivatööstus kokku), ilma jaeboonusteta	45%	49%	48%	46%	3,9%	-3%
jaemarginaal koos tööstuse poolt makstavate boonustega	25%	22%	23%	23%	-7,4%	1%
käibemaks	17%	17%	17%	17%		
jaehind	100%	100%	100%	100%		

Allikas: TNS Emori hinnaseire, töötlejate info

Kokkuvõte

Lääne-Euroopas ja Skandinaaviamaades on jaekaubandus domineerinud toidukaupade tarneahelas juba paarkümmend aastat. See peegeldub hindade kujunemise asümmeetrilisuses – jaehindade suhtelises sõltumatuses toormehindade langusest. Ka Eestis on seoses jaekaubanduse koondumisega (5 jaeketi käes on ligikaudu 90% jaeturust) nende positsioon toidukaupade tarneahelas tugev, kuid see ei ole veel nii domineeriv kui näiteks Soomes.

Jaekaubanduse hinnasurve töötlejatele ja selle kaudu tootjatele on põhitoiduainete (piimatooted, lihatooted, teraviljatooted) puhul traditsiooniliselt tugev. Neid tooteid peetakse atraktiivseteks klientide juurdemeelitamise vahenditeks (nn *traffic builders*) ja jaekaubandus püüab nende toodete hinnataset hoida nii madalal ning stabiilsena kui saab, vajadusel survestades selleks töotlejaid.

Ka Eestis on kõigi kaardistatud toodete hindade kujunemises märgata asümmeetriat.

Kuigi toorpiima kokkuostuhind on tagasivaates kolmeaastasele perioodile tugevasti kõikunud, ei ole tooraine hinnamuutus piimatoodete (joogipiim, juust, või) töötleja väljamüügihindades ning jaehindades samal määral kajastunud. 2013. aasta lõpus ning 2014. aasta algul langesid piimatoodete töötlemarginaalid üha kerkinud toorpiima hinna tõttu märgatavalt. Möödunud aasta teises pooles tõstis kiirelt langev piima kokkuostuhind taas töötlemarginaale. Käesoleva aasta I kvartalis jätkas kergest tõusu või töötlemarginaal, joogipiima töötlemarginaal on stabiliseerunud. Juustu puhul tõi kiire töötleja väljamüügihinna langus (stabiilse jaehinna juures) kaasa töötlemarginaali languse ning jaemarginaali kasvu.

Pagaritoodete – peenleiva ja lauasaia – puhul ei ole toidunisu ning toidurukki kokkuostuhinna kõikumine leiva-saia jaehindadele pikemas perspektiivis praktiliselt mõju avaldanud. Aasta-poolelise tagusega võrreldes on siiski veidi langenud nii esmase tooraine kui ka jaehinnad. Samas ei ole suurt muutust töötleja väljamüügihindades, mis tähendab töötleja pisut suuremat osa lõpphinnas.

Koduse hakkliha jaehind on vaatlusperioodil olnud rohketest kampaaniatest tingituna üsna kõikuva iseloomuga, kuid pikemas vaates tõi tooraine hinnatõus siiski kaasa ka keskmiste jaehindade kasvu. Viimase poolelise aasta jooksul on tooraine hind olnud languses, millega kaasnud töötleja väljamüügihindade langus on olnud veidi järsemgi ning töötlemarginaalid püsivad üsna tagasihoidlikuna. Jaehindade langus on samal perioodil olnud tooraine hinnalangusest väiksem, mis väljendub toonasest veidi kõrgemas jaemarginaalis.

Kasutatud allikad

- Põllumajandusministeeriumi poolt tellitud uuringute aruanded (<http://www.agri.ee/uuringud-13/?id=33809>)
- TNS Emori Hinnaseire
- Ekseptintervjuud põllumajandustoodete töötajate ja jaekaubanduse esindajatega
- Agra CEAS Consulting (2007). *The gap between producer prices and the prices paid by the consumer*. Policy Department Structural and Cohesion Policies. Euroopa Parlament, Brüssel, Belgia.
- Bailey, D. & Brorsen, B. W. (1989). Price asymmetry in spatial fed cattle markets. *Western Journal of Agricultural Economics* 14(2), 246-252.
- Elitzak, H. (1999). *Food cost review, 1950-97*. U.S Department of Agriculture, Washington DC, USA.
- Euroopa Komisjon (2009). *Analysis of price transmission along the food supply chain in the EU*. Brüssel, Belgia.
- Karikallio, H., Arovuori, K. & Pyykkönen, P. (2009). *Vertical price formation in the Finnish food chain*. Helsingi, Soome.
- London Economics (2004). *Investigation of the determinants of farm-retail price spreads*. Department for Environment Food and Rural Affairs, UK.
- McCorrison, S. (2011). *Price formation, transmission and transparency in the food chain: Overview of critical issues*. A Presentation.
- Meyer, J. & Cramon-Taubadel, S. (2004). *Asymmetric price transmission: A survey*. Department of Agricultural Economics. Göttingen, Saksamaa.
- Roeger, E. & Leibtag, E. (2011). *How retail beef and bread prices respond to changes in ingredient and input costs*, U.S. Department of Agriculture, Washington DC, USA.
- Whitehall Associates (2004). *Price determination in the Australian food industry*. Australian Department of Agriculture, Fisheries and Forestry.